

TİCARET SAVAŞI BUZ DAĞININ SADECE GÖRÜNEN KISMI

ABD Başkanı Trump'ın kendine özgü adımlarıyla tırmanan gerilim artık gümrük tarifelerinden farklı bir mecraya kaymış durumda. Ticaret savaşı buz dağının sadece görünen kısmı. Görünmeyen kısımdaysa gittikçe sertleşen ve genişleyen askeri konular, istihbarat, karşı istihbarat ve önemi hızla artan siber ortam yer alıyor.

Dünyanın gündemindeki önemli konulardan biri giderek büyüyen ABD ile Çin arasındaki ticari gerilim. ABD Başkanı Trump'ın kendine özgü adımlarıyla tırmanan gerilim artık gümrük tarifelerinden farklı bir mecraya kaymış durumda. ABD'nin talebi üzerine Kanada polisi, dünyanın en büyük telekom şirketlerinden Çinli Huawei'nin sahibinin aynı zamanda şirketin baş finans yöneticisi de olan kızını gözaltına aldı.

Gözaltının gerekçesi Huawei'nin yan kuruluşu Skycom'un ABD'nin İran'a uyguladığı yaptırımları delmesiydi. Skycom'un İran'a yasaklanmış teknoloji ve ekipman ihraç ettiği ileri sürüldü. Bunun hemen arkasından Çin hükümeti, Kanada ve ABD'ye sert tepki gösterdi.

Konu sadece İran yaptırımının delinmesi gibi görünüyorsa da asıl mesele ABD ile Çin arasında artan rekabet. Ticaret savaşı buz dağının sadece görünen kısmı. Görünmeyen kısımdaysa gittikçe sertleşen ve genişleyen askeri konular, istihbarat, karşı istihbarat ve önemi hızla artan siber ortam yer alıyor.

Huawei akıllı telefon ve telekom altyapılarında lider konumda. Yaklaşık 170 ülkede faaliyet gösteriyor. Yıllık satış hacmi 100 milyar doları aştı. Akıllı telefon satışında Apple'ı geçti. Özellikle 5G alanında yaptığı teknolojik atılımla ABD'li şirketleri geride bıraktı.

Günümüzde teknolojik kapasite sadece ekonomik getiri sağlamıyor. Aynı zamanda ülkelerin istihbarat yeteneğini de artırıyor. Huawei bu noktada dikkatleri özellikle çekiyor. Zira bu şirketi Çin Halk Ordusu'ndan birkaç muhabere subayı 1987'de kurdu. Dolayısıyla Çin istihbaratının bir uzantısı olarak görülenler de var. Özellikle de şirketin olağandan hızlı büyüme trendi, yasaların tüm Çinlilere getirdiği istihbarat alanında hükümetle işbirliği yapma yükümlülüğü ve şirketin faaliyet alanları bu kuşkuları artırıyor.

Nitekim ABD, İngiltere ve Avustralya, başta ordu ve is-

M. Rifat HİSARCIKLIÖĞLU

TOBB Başkanı

Avrupa Ticaret ve Sanayi Odaları Birliği

(Eurochambres) Başkan Yardımcısı

İslam Ticaret, Sanayi ve Tarım Odası (ICCIA) Başkan Yardımcısı ve

Milletlerarası Ticaret Odası (ICC) Yönetim Kurulu Üyesi

baskanlik@tobb.org.tr

tihaberat kurumları olmak üzere, kamuda Çin üretimi akıllı telefon, santral ve bilgisayarların kullanımını yasaklamış durumda. Hatta Avustralya hükümeti, Çin tarafından inşa edilen Papua Yeni Gine'nin internet altyapısının deniz altı kablolarıyla kendi sistemine bağlanmasına siber saldırı ve casusluk kuşkuları nedeniyle itiraz etti.

Öte yandan Çin'in hayata geçirmeye çalıştığı "Kuşak ve Yol" projesinin güvenlik ayağı daha fazla güvenlik, bilgi ve daha fazla istihbarat faaliyeti anlamına geliyor. En önemli veri toplama kaynağının siber ortam olduğu bir dünyada yeni Huawei hikâyeleri gelmesi şaşırtıcı olmayacak.

Esasında buna benzer durumu 1980'lerin ortasında ABD-Japonya ticaret savaşında da görmüştük. Japon ekonomisi 1970'lerden itibaren ABD karşısında sürekli dış ticaret fazlası verdi. Öyle ki ABD'nin 1988 ile 2000 arasındaki dış ticaret açığının yaklaşık yarısı Japonya kaynaklıydı. Bu durum ABD'yi epey kaygılandırıyordu.

Zamanın ABD Başkanı Reagan, Japonya'yı teknoloji hırsızlığı, fikri mülkiyet haklarını ihlal, korumacılık uygulamaları ve kur manipülasyonu ile itham etti. Ardından Japonya'ya siyasi baskı uygulamaya başladı. Bu baskıdan kurtulmak isteyen Japon hükümeti, 1985'te diğer gelişmiş ülkelerinde katılımıyla, "Plaza Accord" mutabakatını imzaladı. Sonrasında bazı adımlar attı. Japon Yeni, ABD Doları'na karşı hızla değer kazandı. Böylece Japon malları daha pahalı hale geldi. Ayrıca başta otomobil olmak üzere ihraç mallarına getiren kota ile ihracatı sınırladı. Reagan'ın yürüttüğü ticaret savaşının başarısı, Japonya'nın aynı anda birden fazla cephede mücadele imkanının olmamasıyla izah edilebilir. Zira Japonya ekonomik dev iken, askeri ve siyasi gücü sınırlıydı.

Son 10 yıldır Çin, geçmişteki Japonya gibi, ABD dış ticaret açığının yarısının kaynağı haline geldi. Trump'ın söylem ve iddialarının 80'lerdeki Reagan'ınkilere benzerlikleri dikkat çekici. O da Çin'e yapısal bazı önlemler dayatıyor. Çin'den hükümetle ilişkili şirketler için tahsis ettiği Ar-Ge sübvansiyonlarını kısıtlamasını, özel sektör-kamu ilişkilerini yeniden tasarlamasını ve ABD'den daha fazla mal almasını talep ediyor. ABD ticari rakibi Çin'e de tıpkı Japonya

gibi benzer yöntemler ve argümanlarla yaklaşıyor. Böylece rakibi Çin'i geriletmeyi umut ediyor.

Ne var ki bugün tablo oldukça farklı. Japonya ile rekabete giren ABD'nin dünya ekonomisindeki payı 1980'lerde yüzde 35 iken, bugün yüzde 24'e düşmüş durumda. Aynı dönemde Çin ekonomisinin payı yüzde 3'ten yüzde 16'ya yükseldi. Çin ile 1980'lerin Japonya'sı arasında başka asıl büyük fark, güçlü olmanın tüm vasıflarını bir arada bulunduramayan Sovyetler Birliği veya Japonya'dan aksine, Çin ekonomik ve askeri güç unsurlarının hepsini bir arada bulundurabiliyor.

Çin, ihtiyaç duyduğu pazarlara erişimin ve ticari rotaların önemli olduğunun farkında. Bu nedenle tüm deniz, kara ve demir yolu rotalarını yeniden tasarlamaya girişmiş durumda. Bir trilyon dolarlık yatırımı kapsayan "Kuşak ve Yol" projesi bu düşüncenin ürünü. Ama bu proje sadece ekonomiyle sınırlı değil. Bunun en çarpıcı örneği Çin ile Pakistan arasındaki ilişki. Çin, Pakistan ekonomik koridoruna 62 milyar dolar yatırım planladı. Bu aynı zamanda Pakistan'ı Çin'e yakınlaştırıyor. Askeri teçhizat bakımından Çin'in müşterisi haline getiriyor.

Nitekim Çin bir yandan 70 ayrı ülkede fiziki yatırımlar yaparken, askeri kapasitesini geliştirmeye devam ediyor. Savunma harcamaları 1996'da 24 milyar dolardan 2016'da 264 milyar dolara ulaştı.

Siyasi bağımlılık yaratması nedeniyle "borç tuzağı" olarak da görülen Çin'in küresel ölçekteki kredi verme işlemlerini Çin "kredi diplomasisi" olarak tanımlıyor. Neticede tüm bu kredilendirme işlemlerinin "Kuşak ve Yol" güzergâhında yer alan ülkelerle Çin arasında bağımlılık yarattığı da bir gerçek.

Çin pazarına girişteki kısıtlamalar, başka ülkelerin şirketleri için rekabet kısıtına da yol açıyor. Çin, başta Amerika ve Avrupa olmak üzere serbest piyasa koşullarından yararlanıyor, kendi şirketlerine alan açıyor. Ama aynısını yapmıyor. Amerikalıların bu nedenle Çin için "Küreselleşme nimetlerinden yararlanıyor, külfetine katlanmıyor" diyor. Özetle bu pilav daha çok su kaldırır. Hadisenin kökü çok daha derinde olduğu için bu ticaret savaşları işi kolaylıkla bitmeyecek gibi duruyor.